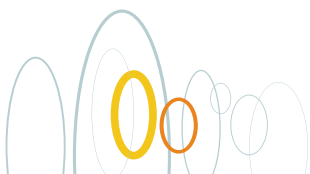


# Jordvern i Nordland



-Et temahefte om jordvern



# Forord

Fylkesmannen i Nordland skal følge opp den nasjonale landbruks- og matpolitikken regionalt og lokalt. Fylkesmannen skal bidra til å styrke kommunenes rolle som landbrukspolitisk aktør og som pådriver innen klimaarbeid og nærings- og samfunnsutvikling, samt bidra til at de nasjonale målene om jordvern og kulturlandskap kan nås.

Vi har utarbeidet dette temaheftet som en del av vårt informasjonsmaterielle om jordvern. Heftet er ment til inspirasjon, opplæring samt konkretisering av nasjonale og regionale føringer om jordvern. Vi tar gjerne i mot innspill på dette heftet. Er det spesielle tema kommunen eller andre ønsker spesielt belyst? Kan tema konkretiseres ytterligere, eller er noe uklart?

**Informasjonsmateriellet om jordvern består av:**

**1. Strategisk plan for jordvern i Nordland (2016-2020)**

Fylkesmannens strategiske plan for jordvern i fylket.

Planen har mål for jordvernarbeidet i Nordland fylke, samt en oversikt over hvilke ansvar Fylkesmannen, kommunene og andre regionale aktører har i jordvernarbeidet.

**2. Temahefte: Jordvern i Nordland (dette dokumentet)**

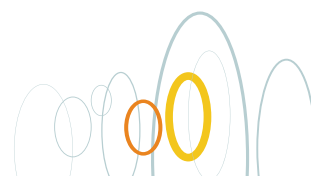
Temaheftet er Fylkesmannens veiledning til kommunene og andre aktører om hvordan jobbe med jordvern i arealplanprosesser og andre planprosesser. Hovedmålgruppe er kommunene ved administrasjon og politisk ledelse. Temaheftet inneholder også historikk og bakgrunn for jordvern.

Alle dokumentene finner du på vår hjemmeside: [www.fmno.no](http://www.fmno.no) under tema «Landbruk og mat», undertema «Jordvern».

Jord er en skjør sammensetning av organisk og uorganisk materiale og levende organismer som med den rette strukturen og sammensetningen utgjør gode vekstvilkår for våre kulturplanter som vi trenger til mat. Jord kan lett ødelegges, og er vanskelig å bygge opp.

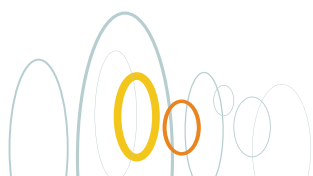
Hill-Marta Solberg

Fylkesmann



# Innhold

<b>1. JORDVERN I NORDLAND ANNO 2016?</b>	<b>4</b>
1.1 Mat i den nye verden.....	4
1.2 Jordvern i forvaltninga .....	5
1.2.1 Kommunal forvaltning.....	5
1.2.2 Regional forvaltning.....	5
1.2.3 Statlig forvaltning .....	5
1.2.4 Roller .....	5
<b>2 KOMMUNENS ARBEID MED JORDVERN</b>	<b>5</b>
2.1 Hvem vinner kampen om arealene?.....	5
2.2 Jordvern som grunnholdning i politisk arbeid .....	6
2.3 Dyrkbar og dyrka jord i din kommune .....	6
2.3.1 Definisjon av begreper .....	6
2.3.2 Jordsmonnskvalitet i arealplanlegginga .....	7
2.3.3 Å flytte jord er en vanskelig prosess.....	7
2.4 Kommuneplan eller kommunedelplan? .....	7
2.5 Veier og andre infrastrukturtiltak.....	7
2.6 Jordloven og driveplikt.....	8
2.7 Kjerneområder landbruk og jordverngrenser.....	8
2.8 Eksempel på konsekvensutredning landbruk.....	9
<b>3. HVORDAN BIDRA I KOMMUNEPLANARBEIDET?</b>	<b>9</b>
3.1 Landbrukets faglag.....	9
3.2 Andre aktører .....	10
<b>4. BAKGRUNN</b>	<b>10</b>
4.1 Jordvernets historikk.....	10
4.2 Jordvernets ideologiske grunnlag .....	11
4.2.1 Jordvern av hensyn til ressursvern .....	11
4.2.2 Jordvern av hensyn til beredskap.....	11
4.2.3 Jordvern av hensyn til kulturvern/estetikk .....	11
4.2.4 Jordvern av hensyn til landbruksforetakenes driftsøkonomi og produksjonsmiljø .....	11
4.2.5 Jordvern imot andre hensyn.....	12
4.3 Den private eiendomsrett og offentlig styring .....	12
4.3.1 By- og tettstedvekst i konflikt med jordvern .....	12
4.3.2 Spredt utbygging og jordvern .....	12
4.3.3 Nydyrking.....	12
4.4 Jordvern internasjonalt.....	13
<b>JORDLOVA AV 2009, utdrag</b>	<b>14</b>
§ 1.Føremål.....	14
§ 8.Driveplikt .....	14
§ 8 a.Fritak frå driveplikt.....	14
§ 9.Bruk av dyrka og dyrkbar jord.....	14



# 1. JORDVERN I NORDLAND ANNO 2016?

Jordvern handler om langsiktighet i bevaring av jord og jordressurser, men også å optimalisere dagens bruk av de lokale jordressursene som finnes. Et riktig jordvern handler ikke nødvendigvis om å begrense mulighetene, men å velge strategier for bruk og utvikling. Der dyrkingsforhold og arrondering ligger til rette for et aktivt, levende jordbruksmiljø, bør jordbruket få sikre rammer for videre drift. Næringspolitisk er det viktig å sikre jordressursene for å opprettholde høy produksjon og å legge til rette for økt verdiskaping lokalt, gjennom anlegg for foredling og omsetting av landbruksprodukter. I områder med lav produksjon kan landbruk og sikring av jordressursene være lokalt viktig. Gårdsbruk i drift bidrar til å opprettholde bosetting og å utnytte mulighetene til næringsutvikling med utgangspunkt i gårdsbrukets ressurser, som ulike former for tjenesteyting, lokal matproduksjon og reiseliv.

Utviklinga av jordbruket bør samsvare med politiske målsettinger om matsikkerhet og bosetningsmønster. Jordvern handler om å sette dyrkajordas potensial i fokus og legge til rette for levende Nordlandsbygder – enten det gjelder melkeproduksjonsbruk, hestesenter, produksjon av biobrensel eller grønn omsorg. God kunnskap om dyrkajorda og landbruket i kommunen, fastlagt i planer og planbestemmelser, gir kommunen større frihet til å styre utviklinga av lokalsamfunnet i forhold til jordlovas bestemmelser.

Det er aktiv jordbruksdrift på ca 550 000 daa i Nordland. Dette arealet drives av stadig færre bønder. Det totale jordbruksareal i drift er ganske stabilt over tid, og har vært noe stigende de siste 50 år. Årlig nydyrkes mer areal enn det omdisponeres. Tallene varierer sterkt fra år til år. Store endringer i arealbruk tyder på ei næring i endring. Noen kommuner opplever at det er rift om den dyrka jorda som finnes. Andre kommuner opplever at det er vanskelig å finne produsenter som ønsker å drive all jorda som er tilgjengelig. Nordlandssamfunnet er variert og mangfoldig: En plan for jordvern må tilpasses de ulike kommuners og lokalsamfunns behov – både på kort sikt og på lang sikt.

## 1.1 Mat i den nye verden

Da nordmenn kom til Island på 900-tallet var øya et grønt land der 30-40 % av landarealet var dekt av skog. Skogen ble hogd for å sikre nye arealer til jordbruk, samt ved til matlaging, oppvarming osv. Dette var starten på det som siden er kalt en av Europas største økologiske katastrofer, der all skog ble utnyttet og store arealer med matjord ble vasket bort av vind og vann. I dag er ca. 1,2 % av Island dyrkbart, mens skog dekker under 2 % av landarealet.

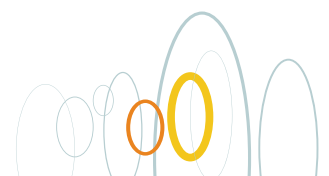
Dette var for drøye 1000 år siden. På 20 år bygger vi i Norge ned ca 1 % av matjorda vår. Dersom utbyggings-takten fortsetter, er all matjord borte om 2000 år. På samme måte som islendingene ødela ressursgrunnlaget for skoger og jordbruk på sagaøya, står vi i fare for å ødelegge vårt ressursgrunnlag for framtidig matproduksjon. Norge er blant de land i Europa som har minst areal (både i antall dekar og i prosent av landarealet) som kan nyttes til jordbruksformål. Vi har også blant Europas laveste selvforsyningsgrad av landbruksprodukter. Det vil si at vi er nødt til å importere over 50 % av maten hvert år.

Den globale produksjonen av mat flater ut, samtidig som verdens befolkning øker kraftig. De store tradisjonelle eksportlandene av korn og landbruksprodukter (slik som Canada, USA og Kina) er i ferd med å få så knapp produksjon i forhold til egen befolkning at eksport endres til import. Da må Norge konkurrere på verdensmarkedet med store, befolkningsrike land om de samme råvarene, for at vi skal få mel til brød og frukt på bordet. Foreløpig har vi muligheten til dette, og råd. Men på verdensbasis er det et stadig økende fokus på at dette er uetisk, da de rike landene presser prisene opp slik at de fattige landene ikke har råd til å kjøpe nok mat til sin egen befolkning.

Skal Norge produsere egen mat, må det dyrkes mer på de arealene vi har, og vi må unngå å bygge ned de få jordbruksarealene som ligger spredt rundt i landet. Jordbruksjord er flat, ligger nær befolkningsrike områder og er billig å bygge ut. Rundt 1950 hadde vi 5 % areal som ble dyrket. I dag har vi rundt 3 %.

Hvem kan stoppe denne utviklingen?

Kommunen er ansvarlig for arealforvaltningen innenfor kommunens grenser. Å sikre et godt jordvern er altså først og fremst et kommunalpolitisk ansvar.



## 1.2 Jordvern i forvaltninga

Jordvern er ikke statisk. Jordvern er den kontinuerlige praksis av stadige vurderinger og omvurderinger i kommunene, av bønder, grunneiere, utbyggere og andre. Jordvern handler om å sette hensynet til landbruk høyt opp mot andre hensyn i politikk og vurderinger av arealbruk. Jordvern står sterkt der det er aktivt landbruk og der sentrale aktører er bevisst at de ønsker en videre satsing på landbruksnæringa, men jordvern er også viktig uavhengig av dagens drift.

### 1.2.1 Kommunal forvaltning

Kommunen er vedtaksmyndighet i saker etter plan- og bygningslov, jordlov, konsesjonslov og skogbrukslov. Med et sterkt lokaldemokrati ønsker myndighetene å sikre bosetting, verdiskaping og levedyktige lokalsamfunn over hele landet. Framtidig arealdisponering bestemmes i første rekke gjennom kommuneplanens arealdel som skal lages i henhold til plan- og bygningsloven av 2008. Kommunestyret har ansvar for å styre en planprosess slik at hvert kommunestyre kan enes om en strategi for kommunens videre utvikling, og dernest arealbruk, økonomiplan, årlig budsjettering og så videre. Når disse politiske beslutningene skal tas, handler jordvern om hvorvidt kunnskap om jordvern og landbruksnæringa er gjort tilgjengelig for beslutningstagerne.

### 1.2.2 Regional forvaltning

Regionale myndigheter – og spesielt Nordland Fylkeskommune – har ansvar for å veilede og informere kommunene i planarbeidet. Fylkeskommunen har også et eget plandokument (Fylkesplan for Nordland/Regional plan for Nordland) som angir strategier og føringer for fylket som kommunene skal etterstrebe og følge opp lokalt. I jordvernsammenheng har fylkeskommunen et særskilt ansvar for å bidra til at jordvern settes på dagsordenen i saker som er av regional betydning, f. eks ved bygging av riks- og fylkesveier.

### 1.2.3 Statlig forvaltning

Forslag til kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner skal sendes på høring, blant andre til regionale myndigheter, før planen kan vedtas av kommunestyret. Fylkesmannen er gitt adgang til å fremme innsigelse til planer som bryter med nasjonale og/eller vesentlige regionale interesser. Fylkesmannen kan fremme innsigelse til kommuneplanens arealdel og reguleringsplan dersom hensynet til landbruket ikke er tilstrekkelig ivaretatt. Innsigelse til slike planer er statens juridiske verktøy for å ivareta et jordvern.

Dersom noen ønsker en annen arealbruk enn kommuneplanens arealbruk legger opp til, kan det søkes om dispensasjon fra kommuneplanens arealdel. Eventuelle dispensasjoner skal sendes på høring til blant andre Fylkesmannen. På bakgrunn av blant annet jordvernhensyn, har Fylkesmannen klagerett i slike saker. Også denne klageretten er et juridisk verktøy for å ivareta hensynet til jordvern, samt sørge for at kommunenes langsiktige arealpolitikk blir fulgt opp.

### 1.2.4 Roller

I praksis er jordvern et spørsmål om hvorvidt kunnskap om landbruket erkjennes som relevant å diskutere som grunnlag for beslutninger om arealbruk, og kommunens utvikling og næringsgrunnlag. Forståelsen for viktigheten av jordvern øker der det er høy kunnskap om landbruk blant politikere og befolkning. Ulike politiske nivå har også ulike roller i forhold til jordverninteresser, som skal bidra til at alle samfunnets behov blir ivaretatt i avveining mellom jordvern, næringsutvikling og lokalutvikling.

Politisk nivå	Rolle og ansvarsområder
Kommune	Pådriver for næringsutvikling, befolkningsutvikling, skape arbeidsplasser, sikre infrastruktur mv.
Fylkeskommune	Koordineringsrolle gjennom strategisk planlegging, regionalt fokus, sikre landbruk som næring.
Stat	Ha et langsiktig perspektiv, føre var-tilnærming, henvise til overordnede hensyn og politiske føringer for jord som en begrenset ressurs.

## 2 KOMMUNENS ARBEID MED JORDVERN

### 2.1 Hvem vinner kampen om arealene?

De fleste kommuner i Nordland sliter med å opprettholde befolkningstallet. Disse har, med rette, et sterkt fokus på å tilrettelegge for ny næring og sikre seg arbeidsplasser. De få kommunene som har sterk befolkningsvekst opplever et arealpress for tilrettelegging av nye næringer, industri, boligfelt og infrastruktur. Jordbruksarealet er taper i alle disse situasjonene. Og på sikt undergraver vi vår egen mulighet til å skaffe oss mat.



I arealplanarbeid heter det gjerne at kommunen skal veie opp interessene mot hverandre, for å sikre seg at planene bidrar til en samfunnsmessig positiv utvikling. Hvordan veier man verdien av 2 dekar jordbruksland med grasproduksjon opp mot et sykehjem eller utvidelse av hjørnesteinsbedriften?

Det sier seg selv at mange kommuner velger bort hensynet til jordbruket og jordvernet i slike situasjoner. Det er også derfor Fylkesmannen har fått et regionalt ansvar for å sikre jordvernet, og kan sette til side kommunale vedtak som ikke tar nok hensyn til jordvernet og vårt felles ressursgrunnlag for matproduksjon.

Fylkesmannen er sikkerhetsventilen, men kommunen er ansvarlig for arealdisponering og utvikling av kommunen, og dermed unektelig også ansvarlig for å ta vare på dyrka og dyrkbar jord som den ressursen den er for hele befolkningen.

## 2.2 Jordvern som grunnholdning i politisk arbeid

I enkeltsaker er det vanskelig å veie jordvern opp mot andre hensyn. Arbeidsplasser, nye folk i bygda som vil bosette seg med familien og dermed sikrer grunnlaget for videre skoledrift.

Fylkesmannen ser ofte at jordvernet blir til-sidesatt når enkeltsaker skal diskuteres og vedtas. For at kommunen skal kunne være en god jordforvalter, også når det kommer til enkeltsaker, er det viktig at kommunen har en bevisst strategi for hvordan enkeltsaker skal håndteres sett i forhold til jordvern. Jordloven åpner for deling av landbruksseiendom ut fra bosetningsbehov. Kommunen bør i plansammenheng definere i hvilke områder bosetningshensynet gjør seg gjeldene.

## 2.3 Dyrkbar og dyrka jord i din kommune

Det meste av vegetasjon du ser rundt deg er skog og gress, men stikker du en spade ned i jorda, vil du se at jordlaget er så tynt at du aldri vil kunne dyrke mat der. Områdene som faktisk kan dyrkes på, er små og ligger spredt. Uheldigvis ligger de oftest der vi bor og der vi ønsker å bygge, mellom husveggene og langs veien.

Matjord er en folkelig betegnelse på dyrka jord med høyt moldinnhold. Slik jord er blitt til ved langvarig jordarbeiding, gjødsling og kalking, og ved at meitemark og andre jordorganismer har omsatt råtnende planterester til humus og næringsstoffer som plantene kan utnytte.

Matjordas kvalitet og produktivitet henger naturlig nok også sammen med klimatiske forhold. Matjord er en begrenset ressurs, og det tar hundrevis av år å bygge opp matjord når den først er borte.

I Norge er det kommunene som er ansvarlig for oppdatering av hvilke arealer som til enhver tid er fulldyrka og overflatedyrka, og hvilke som brukes til innmarksbeite. Disse tre kategoriene som utgjør dyrka jord, samt kategorien dyrkbar jord, er ivaretatt gjennom først og fremst jordloven og plan- og bygningsloven. Kategoriene synliggjøres på gårdskart/AR5 på [www.nibio.no](http://www.nibio.no).

### 2.3.1 Definisjon av begreper

#### Dyrka jord:

Samlebetegnelse på fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite. I noen sammenhenger bruker vi også betegnelse «dyrka mark» eller «jordbruksareal».

#### Fulldyrka jord:

Areal som er dyrka til vanlig pløyedybde og som kan nyttes til åkervekster eller til eng som kan fornyes ved pløying.

#### Overflatedyrka jord:

Areal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.

#### Innmarksbeite:

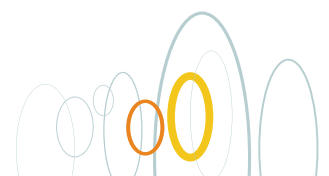
Areal som kan nyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 % av arealet skal være dekket av grasarter.

#### Dyrkbar jord:

Arealer som i dag ikke er i aktiv jordbruksdrift, men som har jordsmonn som muliggjør oppdyrking til vanlig pløyedybde, altså til «fulldyrka jord». Betegnelsen «dyrkbare mark» brukes også. Selv om dyrkbar jord ikke nyttiggjøres i dag, er den viktig som et framtidig produksjonsareal. Dyrkbar jord er «jorda vi har satt i banken» til dårligere dager.

Det er 12,5 millioner dekar ubenyttet dyrkbar jord i Norge. Under to prosent av dette arealet ligger i områder med et klima som er velegnet for matkorndyrking. Det tilsvarer mindre enn halvparten av arealet til Oslo kommune.

I jordloven henvises det til jordviddene i formålparagrafen. Da menes det både dyrka jord (altså fulldyrka og overflatedyrka jord samt innmarksbeite) samt dyrkbar jord.



## 2.3.2 Jordsmonnskvalitet i arealplanlegginga

NIBIO (tidligere Institutt for skog og landskap) foretar en nasjonal kartlegging av jordsmonnet. Hensikten med jordsmonnkartlegging er å dokumentere matjordas egenskaper som ressurs med tanke på å sikre arealer for matproduksjon. Samtidig gir dataene grunnlag for klimaplanlegging og risikovurderinger knyttet til avrenning fra landbruksarealer.

Når kommunen skal vurdere om et område med dyrka jord skal omdisponeres, vil det være fornuftig å ta utgangspunkt i blant annet jordsmonnskartlegginga.

Dersom jord må bygges ned, bør man unngå de arealene som er best egnet for dyrking. Det er ikke gjennomført jordsmonnskartlegging i alle kommuner, men arbeidet med en nasjonal kartlegging er godt i gang.

## 2.3.3 Å flytte jord er en vanskelig prosess

Når jord skal flyttes på, er det viktig at den behandles forsiktig, slik at den ikke blir uegnet for videre dyrking. I byggeprosjekter der jord skal midlertidig eller permanent flyttes, bør alle ledd ha kunnskap om riktig håndtering av jorda.

De ulike lagene av jord må fjernes og lagres separat. Videre må man være forsiktig med å kjøre med tunge kjøretøy på jord som skal etableres på nytt. Det kan lett pakke jorda og gjøre det umulig/vanskelig å dyrke. Kombinasjonen å flytte store jordmasser og ikke bruke tunge kjøretøy er vanskelig. Det er også alltid en risiko med å spre forurenset masse eller plantesykdommer og andre uønskede organismer.



Å flytte jord som et avbøtende tiltak for utbygging på eksisterende jordbruksareal, er av praktiske år-

saker derfor en siste utvei som ikke må bli en unnskyldning for utbygging.

Eksisterende jordbruksareal vil nesten alltid ha bedre kvalitet enn jord som er flyttet på.

Samferdselsdepartementet har gjennomgått en del erfaringer og studier vedrørende flytting av jord ved samferdselsutbygginger. For informasjon og litteratur på feltet kan vi anbefale:

[Fysisk kompensasjon av jordbruks- og naturområder ved samferdselsutbygging](#): Samleside hos Samferdselsdepartementet om tema

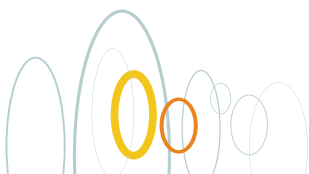
[Flytting av oppdyrket jordsmonn for reetablering av jordbruksarealer](#). En oversikt over erfaringsgrunnlag og vurderinger av risiko for spredning av skadelige organismer (Bioforsk, vol. 7 Nr 181 2012).

[Kompensasjon av jordbruks- og naturområder: Litteraturstudie med anbefalinger og vurderinger av kostnader](#). (Samferdselsdepartementet Rapport TVF-01. Multiconsult, Institutt for skog og landskap, NaturRestaurering på oppdrag fra Samferdselsdepartementet, 2013)

## 2.4 Kommuneplan eller kommunedelplan?

Kommunedelplaner er ofte enklere å håndtere enn en arealplan for hele kommunen. Ulempen er at man ikke ser helheten. For jordvern kan dette bety at det i en kommunedelplan omdisponeres jord, uten at det kan kompenseres for i det samme planområdet. Og når neste kommunedelplan skal rulleres, skjer gjerne det samme på nytt. Summen av omdisponering kan derfor ofte bli mer omdisponert jord enn det kommunen selv så for seg.

I lovverket står det at reguleringsplaner bør være i henhold til overordnet plan. Overordnet plan kan bety både kommuneplan (for hele kommunen), og kommunedelplan (for deler av kommunen). Vi ser likevel ofte at jordvernet ikke kommer heldig ut ved gjennomføring av kommunedelplaner. Disse planene tar ofte for seg vekstområdene slik som bysentre og tettbygde områder med stort utviklingsbehov, og er naturlig nok der det er størst behov for utbygging og dermed et press på jordbruksarealene. Samtidig er det nettopp i disse områdene det er vanskelig å finne alternative utbyggingsarealer eller kompensasjonsarealer for landbruket. For å sikre en forsvarlig forvaltning av jordbruksarealene, bør altså kommunen i alle arealplaner se hen til kommunens totale jordressurs. Først da kan man ta riktige valg i delområdene. I den sammenheng er det viktig å se til den historiske utviklinga av jordressursen i kommunen. Er mye omdisponert tidligere, bør kommunen håndheve jordvernet strengere i framtida, og heller utnytte allerede omdisponerte arealer bedre.



## 2.5 Veier og andre infrastrukturtiltak

Fylkesmannen opplever jevnlig eksempler på at feil planprosess kan gjøre at man ikke ser hele bildet. Eksempelvis:

Vedtak av kommunale eller fylkeskommunale temaplaner som får arealmessige konsekvenser, uten at andre forhold enn valgte tema er vurdert. Eksempler her kan være temaplan for gang- og sykkelveinett, utredning av skolestruktur med behov for nye skolearealer, næringsplan for utvidelse av næringsklynger etc. Slike planer følger som regel ikke prosesskravene til plan- og bygningsloven, men forutsettes gjerne at anbefalingene blir implementert i arealplaner i ettertid.

Utredningen av konseptvalgutredninger (KVU) for større samferdselsprosjekt. Her er hensikten å se på ulike transportløsninger over større avstander (hvilke konsekvenser får veistrekninger for tog, båttrafikk etc). Ofte lages det alternative konsepter på dette nivået som så blir til en anbefaling av et konsept. Kostnadene for slike samferdselskonsepter er også beregnet på et grovt nivå. Utfordringen er at konseptene ofte tar utgangspunkt i samferdselsutfordringene, mens andre tema blir mindre belyst. Andre særinteresser blir erfaringsmessig mindre vektlagt.

Fylkeskommunale budsjettvedtak om utbedring/bygging av fylkeskommunale veier. Fylkeskommunen har et ansvar for vedlikehold og bygging av fylkesveier i fylket. Som veimyndighet gjøres det ofte budsjettmessige beslutninger som får konsekvenser for arealbruk. Eksempelvis kan oppgradering av dagens fylkesvei åpne for å rette ut veibanen (som får konsekvenser for jordbruksarealene), men ikke gi økonomisk grunnlag for en tunnel-løsning, som tar bedre hensyn til jordbruksarealet.

## 2.6 Jordloven og driveplikt

Jordloven slår fast at alle som har jordbruksareal på eiendommen sin har plikt til å drive den. Og med jordbruksareal menes fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

Hvis eieren ikke kan drive jorda selv, kan den leies ut, og da skal det opprettes en leiekontrakt på minst 10 år. Eieren kan ikke si opp kontrakten i leieperioden, mens leietakeren kan. Hensikten er å sikre jordbruksarealene til jordbruksproduksjon.

Driveplikta blir likevel ofte oversett. Dette innebærer at områder gror igjen, at de få aktive bøndene i bygda ikke får leid jorda fra naboen (kanskje en gammel nabo-konflikt har skylda?) eller at det ikke skrives skriftlige kontrakter. Resultatet er at stadig mindre jord dyrkes

aktivt, og vedlikehold som gjødsling, kalking, grøfting m.m. neglisjeres.

Det er kommunen som har ansvar for å sørge for at all jord i kommunen drives. Driveplikta følges ikke alltid opp av kommunen grunnet manglende arbeidskapasitet, men manglende drift bør ikke bli et politisk argument for at dyrka jord kan bli omdisponert til andre formål.

Aktivt landbruk styrker argumentet for jordvern. Et landbruk i motgang der arealer ligger brakk er ikke et argument for nedbygging av dyrka jord. Jordvernet er viktig for å bevare landets framtidige evne til å produsere mat til egen befolkning, uavhengig av dagens behov og bruk.

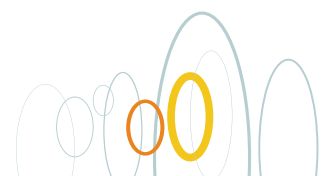
## 2.7 Kjerneområder landbruk og jordvernengrenser

Kommunen kan, og bør, ved revisjon av kommuneplanens arealdel definere viktige landbruksområder, og eventuell definere vekstgrenser mellom tettbygde strøk (byer) og jordbruksareal. Viktige landbruksområder, eller kjerneområder landbruk, kan ha flere definisjoner. Viktigst er det egentlig å ha en bevissthet om hvilke arealer som må vernes gjennom arealplanen for ulike inngrep, slik at landbruksnæringa fortsatt har driftsgrunnlag og landets matforsyningsevne ikke forringes.

Mellom tettsteder/byer i vekst, og tilgrensende jordbruksareal, kan det være nyttig å definere ei jordvernengrense. Landbruket trenger langsiktighet for å sikre at det fortsatt satses på drift av jordbruksarealene. Dersom arealene står i fare for å bli omdisponert til andre formål, vil dette kunne bidra til at arealene legges brakk og at det ikke satses på videre landbruksdrift. For andre næringsaktører vil ei jordvernengrense bidra til at det blir mer forutsigbart hvilke arealer som kan frigjøres til ulike formål i framtida.

En prinsippfast holdning til jordvernengrense fra kommunens side, vil hindre spekulering i oppkjøp av jordbruksarealer. Ei jordvernengrense må gjelde for en lang tidshorisont (20-40 år), og respekteres også i framtidige revisjoner av kommuneplanens arealdel.

Under følger eksempler på hvordan kommunen kan tenke vedrørende kjerneområde landbruk, samt jordvernengrense. Denne måten å tenke på er relativt ny, og det kan være verdt å undersøke om andre kommuner har gjort seg erfaringer med dette arbeidet, før man starter selv.





Byggeområde 1	Dyrka jord			Total dyrka jord	Dyrkbar jord
	Fulldyrka jord	Overflatedyrka jord	Innmarksbeite		
Byggeområde 2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Etc	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totalt alle områder	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Eksempel på tabell for nye byggeområder i kommunen som foreslås omdisponert. Tall i daa. Tallene skal baseres på arealtall fra gårdskartene til NIBIO (tidligere Institutt for skog og landskap).

## Kjerneområder landbruk:

1. Synliggjøre i kart de jordbruksområdene som er best egnet for framtidig, rasjonell landbruksdrift. Dette kan være dyrka jord, dyrkbar jord, beitearealer (innmark- og utmark), viktige skogsarealer mv. For dyrka jord kan det vurderes størrelse og beliggenhet (arrondering), jordsmonnskvalitet, klimatisk gunstig beliggenhet og etter-spørsmål etter jord i området.
2. Områdene kan synliggjøres som eksempelvis hensynssone eller temakart med tilhørende retningslinjer i planbestemmelsene.

## Jordvern grense

1. Synliggjøre i kart grensa mellom framtidig byutviklingsområde og tilgrensende jordbruksareal. Ei slik grense kan godt bidra til at jordbruksareal (LNFR-formål) blir liggende innenfor framtidig byområde, men som synliggjør at dette er areal som med økt, framtidig behov vil kunne omdisponeres til byutviklingsformål
2. Grensa kan synliggjøres eksempelvis i et temakart eller hensynssone.

## 2.8 Eksempel på konsekvensutredning landbruk

Dersom viktige nåværende, og framtidige jordbruksarealer avklares tidlig, vil dette gi kommunen et bedre grunnlag for å vekte landbrukets behov opp mot andre samfunnsbehov. Kjerneområdene kan også «vernes» slik at kommunen politisk ikke åpner for innspill til nye utbyggingsområder på disse arealene. Gjøres dette tidlig i planprosessen før det åpnes for arealinnspill fra innbyggere, vil kommunen redusere arbeidsbelastningen med å behandle innkomne innspill i forhold til konsekvensutredning.

## Hva bør en konsekvensutredning landbruk inneholde?

En god beskrivelse og oversikt over konsekvensene for landbruket er viktig som grunnlag for å kunne gi administrasjonen og politikere et godt grunnlag for utarbeidelse av endelig planforslag.

Vi anbefaler at en konsekvensutredning landbruk inneholder:

### For det enkelte utbyggingsområde:

Oversikt over antall dekar dyrka jord og dyrkbar jord som foreslås omdisponert. Det bør også framkomme om arealene er i drift i dag eller ikke.

Oversikt over konsekvenser omdisponeringen får for den aktuelle gårdsdrift (ressursgrunnlaget) og arronderingsmessige ulemper (eksempelvis at restarealet blir så lite at det ikke gir grunnlag for videre drift). Bidrar omdisponeringen til fragmentering av større, sammenhengende jordbruksområder, eller dårligere adkomst?

### For planen som helhet:

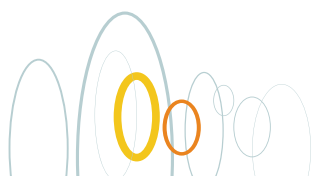
1. Oversikt over totalt antall dekar dyrka jord og dyrkbar jord som foreslås omdisponert.
2. En vurdering av om hvorvidt dette er forenlig med nasjonale og regionale mål vedrørende jordvern, produksjonsøkning innen landbruket og sikring av fremtidig matproduksjon. Her bør også historisk utvikling av omdisponerte arealer i kommunen inngå i vurderingen.
3. Forslag til avbøtende tiltak, med juridisk bindende planbestemmelser, retningslinjer eller rekkefølgebestemmelser der dette er hensiktsmessig.

## 3. HVORDAN BIDRA I KOMMUNEPLANARBEIDET?

### 3.1 Landbrukets faglag

Når kommunene reviderer kommuneplanens arealdel, gir dette en mulighet for landbrukets egne interesseorganisasjoner og andre for å påvirke prosessen. Dette kan være forslag til medvirkning, innspill til arealforslag og tilbakemelding på foreslåtte tiltak.

Lokale krefter har ofte bedre oversikt over landbrukets interesser, og dette kan komme kommunen til gode i planleggingsprosessen. Også Fylkesmannen, som regional stat og som høringspart, vil ha nytte av å få kjennskap til lokale vurderinger. Under følger derfor tips om hvordan innspill kan gis underveis i prosessen:



## I oppstartsfasen: Varsel om planoppstart

Alle kommune(del)planer skal ha et oppstartvarsel som synliggjøres i en lokal avis og på kommunens hjemmeside. For større planer, slik som kommune(del)planer, skal det også være et forslag til planprogram. Planprogram er et dokument som sier hvordan kommunen ønsker å arbeide med selve arealplanen, hvilken metodikk som skal brukes og hva som skal utredes.

Kommunen har i arealplanprosessen anledning til å vurdere og å kartfeste kjerneområder landbruk, og eventuelt fastsette langsiktige jordverngrensler mellom byer/tettsteder og dyrka mark (se foregående kapitler).

I en oppstartsfase kan det være aktuelt å:

- Gi innspill på hvilke innmarks- og utmarksområder som er spesielt viktige å bevare for landbruksnæringa
- Oppfordre til at kommunen definerer kjerneområder landbruk og jordverngrensler
- Gi konkrete innspill til hvordan landbruket/faglag kan medvirke i den videre planprosessen

## I høringsfasen: Plan til offentlig ettersyn

Når planen legges ut på offentlig ettersyn, vil den alltid bestå av minimum følgende deler:

- 1) Arealkart med forslag til nye formål/utbyggingsområder
- 2) Planbestemmelser som gir juridiske bestemmelser til arealkartet
- 3) Konsekvensutredning (KU) for nye byggeområder i planen

Dersom planen legger opp til utbygging på arealer som fremstår som svært uheldig for landbruket, enten som helhet eller for den enkelte gårdbruker, vil det være viktig at kommunen får tilbakemelding på det ved offentlig ettersyn.

Videre kan det ofte være en relativt overflatisk beskrivelse av landbrukskonsekvensene i en KU. Det gis sjelden informasjon om hvordan nye byggetiltak vil få konsekvenser for den enkelte driftsenhet. Ved å gi tilbakemelding på negative konsekvenser, vil kommunen som planmyndighet ha et bredere kunnskapsgrunnlag før planen skal endelig vedtas, og for å gjøre endringer i planen.

## 3.2 Andre aktører

Ulike myndigheter og etater har ansvar for å følge opp sine fagområder overfor kommunene som planmyndighet. Eksempler her kan være:

- Fylkeskommunen for å utvikle fylkesveinettet
- Statens vegvesen for å utvikle riksveinettet
- Avinor for å drifte og utvikle flyplasser
- Jernbaneverket for å drifte og utvikle jernbanen
- Staten for å utvikle viktige samfunnsformål, slik som sykehus og riksveier

I mange tilfeller handler det om en samkjøring mellom flere myndigheter, da større tiltak gjerne krever finansiell og strategisk avklaring.

Selv om jordvern ikke er et direkte ansvarsfelt for andre aktører og myndigheter, skal statens nasjonale jordvern mål, fastsatt av Stortinget, samt regionale føringer vedrørende jordvern også hensynstas i annet planarbeid og samfunnsutvikling. Samlet sett er regionale og statlige myndigheter antakeligvis den største bidragsyter til å bygge ned den nasjonale jordressursen. Et bedre jordvern innebærer derfor at også disse må se hen på jordvern i sin planlegging. Hvordan gjøre dette i praksis?

### Her er noen eksempler:

Vekt jordvern/landbruksinteressene sterkere i en konsekvensvurdering

Velg fordyrende løsninger som bedre tar hensyn til jordvernet

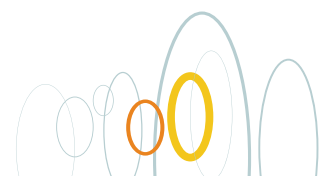
Tenk langsiktig: Vil en utbygging i dag med stor sannsynlighet bidra til at ytterligere jordbruksareal går tapt ved en utvidelse i framtida? Bør utbyggingen dermed stanses allerede nå? Unngå bit-for-bit-nedbygging.

Vurder aktivt og reelt alternative plasseringer og løsninger

## 4. BAKGRUNN

### 4.1 Jordvernets historikk

Den dyrka jordas evne til å bære en økende befolkning ble diskutert så tidlig som på 6-700-tallet, og Olav den Hellige var opptatt av å bevare den dyrka jorda i forbindelse med slaget på Stiklestad, ifølge Snorre. Jordvern var lovfestet blant annet i Gulatingsloven.



I moderne tid har interessen for jordvern variert i takt med ulike trender og vekslende ideologier. Jordstyreløven av 1920 ble endret til en egen jordlov i 1928. Ny lov i 1955 innførte forbud mot omdisponering og deling av landbruksarealer. På 1970-tallet ble framtida for norsk landbruk sterkt debattert, blant annet i forkant av EF-avstemminga i 1972. Som en del av en allmenn "grønn bølge" fikk jordvern en høyere status på 1970-tallet. I 1974 ble jordlova skjerpet. Omdisponering av landbruksareal til utbyggingsformål skulle begrenses av hensyn til beredskap og ressursvern. Jordvern fikk en noe svakere stilling utover 1980-tallet, en tid med arealoverskudd, overproduksjon av landbruksprodukter og en generell tiltro til markedstilpassede løsninger på flere felt i samfunnet.

Interessen for jordvern økte på 1990-tallet, i tråd med økt fokus på matvaresikkerhet og miljøspørsmål. I 1995 ble jordvernet igjen skjerpet ved en ny jordlov, som ble revidert i 2009 da driveplikt på alt jordbruksareal ble innført. I forbindelse med statsbudsjettet for 2005 vedtok Stortinget å halvere omdisponeringa av verdifulle jordbruksareal innen 2010, d.v.s. en nedgang fra 15-20 000 dekar til under 10 000 dekar omdisponert dyrka og dyrkbar jord pr. år. Jordvernmålet ble igjen vedtatt av et bredt flertall i Stortinget i 2007. Senere år har målsetting for maksimalt omdisponert areal pr år ligger på 6000 dekar.

## 4.2 Jordvernets ideologiske grunnlag

Ideologisk kan jordverntanken i Norge sies å bygge på fire hovedargumenter: Ressursvern, beredskap, kulturvern/estetikk og hensyn til landbruksforetaks driftsøkonomi og produksjonsmiljø.

### 4.2.1 Jordvern av hensyn til ressursvern

Jord er et biologisk produksjonsgrunnlag for matforsyning, en nesten uerstattelig produksjonsfaktor. Kommende generasjoners mulighet til å velge hvordan de vil bruke denne ressursen bør ikke ødelegges. Ca 3 % av landarealet i Norge er dyrka jord, ca 2,2 dekar pr innbygger (imot 2,7 dekar pr innbygger på verdensbasis). Matjord er en nødvendig ressurs for å fø en stadig voksende befolkning. Behovet for mat vil fordobles innen år 2050, vi er da ni milliarder mennesker på jorden.

På verdensbasis er matjord under sterkt press. Store arealer bygges ned hvert år til andre formål. Monokultur og dårlig fokus på jordkvalitet har også ført til at store landbruksområder nå er i ferd med å bli så degradert at lønnsom drift ikke er mulig. Klimaendringer med hyppigere stormer og kraftige regnskylt øker faren for erosjon og utvasking av matjorda. Det er derfor hver nasjons etiske ansvar å bidra til å opprettholde mest mulig areal med matjord for å fø framtidens befolkning.

### 4.2.2 Jordvern av hensyn til beredskap

En gang i framtida kan det bli matvareknapphet i Norge. Under slike forhold må vi ta alle tilgjengelige arealer i bruk for produksjon av mat. I Norge i dag er forbruket av landbruksprodukter høyere enn produksjonen. Økonomisk sett er det penger nok til å kjøpe mat til alle her til lands i overskuelig framtid. I vårt handelsområde er det overflod av mat, sett ut ifra nordmenns kjøpekraft. Norge er også en netto eksportør av mat. Norsk fiskeindustri produserer omtrent ti ganger så mye mat som norsk landbruk.

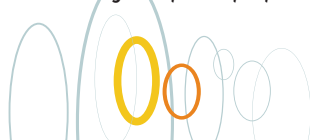
Det kan likevel tenkes at økonomiske endringer eller klimaendringer i framtida medfører at dyrkbare arealer i Norge blir av vesentlig betydning for muligheten til matsikkerhet lokalt. Dyrkbare arealer bør derfor forvaltes slik at de er disponible for matproduksjon i framtida. Nedbygde dyrka jord lar seg vanskelig restituere.

### 4.2.3 Jordvern av hensyn til kulturvern/estetikk

Aktiv landbruksdrift produserer og vedlikeholder et landskap som av mange betraktes som et verdifullt kulturlandskap. Jordbrukets kulturlandskap kan ses som et premiss for norsk identitet og for Norge som reisemål, både for norske og for utenlandske turister. Både tilrettelegging for rasjonell mekanisk drift og gjengroing på marginale arealer har negative konsekvenser for naturmangfold og endrer det tradisjonelle landskapsbildet. Jordbrukets kulturlandskap spiller en viktig pedagogisk rolle i å skape bevissthet om primærnæringsens betydning i samfunnet. Det pedagogiske elementet har kanskje høyest aktualitet i nærrområder til større byer og tettsteder. Siden 1990-tallet har det skjedd en omlegging av norske jordbruksoverføringer fra produksjonsdrivende tilskudd til produksjonsnøytrale tilskudd. Dette nye fokuset på areal i drift bidrar til beredskap og fremmer et jordbruksmessig vedlikehold av landskapsbildet. Denne politikken forutsetter et visst samsvar mellom ideen om hva som er et pent og riktig landskap og hva som er en nyttig driftsstruktur. Slik politikk er avhengig av støtte i befolkningen på samme tid som politikken resultater (landbruksaktiviteten) også påvirker befolkningens tenkning om og følelser for norsk landbruk.

### 4.2.4 Jordvern av hensyn til landbruksforetakens driftsøkonomi og produksjonsmiljø

Muligheten til fortsatt drift av gårdsbruk marginaliseres når deler av dyrkajorda bygges ned. I områder der mindre gårdsbruk ikke kan drives under dagens økonomiske forhold, er den dyrkbare marka en ressurs som tilleggsjord for gårdsbruk som drives i nærheten.



I dag er det mangel på tilleggsjord flere steder i landet. Avgang av selv de lite attraktive landbruksarealene svekker potensialet for lønnsom drift på nabobruk i framtida. For den enkelte bonde kan tap av dyrka jord erstattes økonomisk, i hvert fall på kort sikt. Salg av grunneien- dom kan frigjøre midler til investeringer i fortsatt drift, men salg kan og føre til nedbygging av jordbruket. Hver nedleggelse eller omgjøring til deltids- eller hobbybruk utgjør en svekkelse av landbrukets produksjonsmiljø.

Sterke fagmiljø lokalt er en forutsetning for videre utvikling av norsk landbruk. Utover å kunne dele på maskinparken, er det mange fordeler ved å være flere. Man kan dra vekslar på andres erfaringer og legge grunnlag for produksjonen av ny kunnskap og utvikling av nye ideer. I utkantdistriktene er ofte bøndene og deres familie uerstattelige formere av bolyst og oppvekstmiljø i bygda. Et svakt jordvern kan i marginale områder føre til sosial, kulturell og økonomisk stagnasjon og fraflytting.

#### 4.2.5 Jordvern imot andre hensyn

Selv om mange grunner taler for at dyrkbar jord ikke må bygges ned, er det en årlig avgang av dyrka og dyrkbare arealer. Årsakene til avgangen kan være ulike og sammensatte. Noe skyldes generell by- og tettstedvekst, noe skyldes også utbygging av veier, landbruksbygninger, ulike næringsbygg, hytter og golfbaner samt skogplanting med mer. Den største avgangen av dyrka jord skyldes likevel de generelle strukturendringene i norsk landbruk. Mindre attraktive arealer tas ut av produksjon. Det kan gjelde hele eller deler av bruk, gjerne i forbindelse med generasjonsskifte eller omlegging av driftsform. Der landbruksdrift legges ned kan dyrkajorda gro til med krattskog etter få år.

### 4.3 Den private eiendomsrett og offentlig styring

Den private eiendomsrett er en vesentlig motkraft til jordvern. Ofte ligger det en økonomisk gevinst i alternative bruksmåter for dyrka jord, som salg av grunn til andre næringsformål, boligformål, fritidsbebyggelse o.s.v. For den enkelte eier av gårdsbruk kan inntekter ved alternativ bruk være eneste åpenbare mulighet for å opprettholde bosetting på gården. Jordvern utgjør imidlertid en uavbrutt linje fra eldre norsk historie fram til dagens jordlov. Den private eiendomsretten over areal har aldri vært fullstendig og uinnskrenket. Rettigheter i landskapet er fra gammelt av knyttet til bestemte bruksmåter som beiterett, jaktrett, retten til å hogge ved, til å bo, drive forretning o.s.v., regulert ved lover som landskapslovene Gulatingsloven og Frostatingsloven m.fl. i vikingtiden, ved Magnus Lagabøters landslov i middelalderen og jordlova i moderne tid.

Samfunnet kan også ha interesser i alternativ bruk av dyrka jord. Økonomiske ringvirkninger av forskjellig utbygging kan være av betydning for hele lokalsamfunn. Det kan også ligge vesentlige samfunnsinteresser i utbedring av infrastruktur som veier, jernbane o.a. Også der jordvern er nedfelt i planer og styringsdokumenter, kan det trenge politisk mot for å stå ved jordvernet i enkeltsaker.

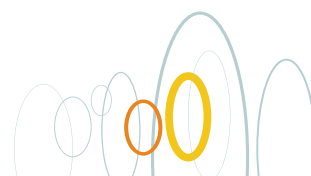
#### 4.3.1 By- og tettstedvekst i konflikt med jordvern

Historisk har jordbruket dannet grunnlaget for bosetting. Flere større byer og tettsteder har vokst frem i sentrum av svært produktive arealer. Her er de dyrkbare arealene en potensiell ressurs for framtidig by- og tettstedsvekst. I strid med den økonomisk-rasjonelle by- og tettstedsutviklinga, kan et strengt jordvern nær byer og tettsteder føre til et fragmentert bosettingsmønster og nedbygging av viktige natur- og friluftsområder. Alternativet kan være en fortetting med så vidt høy utnyttelsesgrad at sentrale områder blir helt uten kvaliteter som parker, åpne fellesareal, leke- og grøntområder. Et strengt jordvern kan også være i konflikt med miljøgevinster som kortere reiseavstander og lettere tilgang til kollektive transportløsninger. En moderne by bør inneholde et sammensatt tilfang av både kultur og næring så vel som av ulike landskapsformer og uterom. Landbruksareal kan utmerket godt inngå i en sammensatt by dersom den politiske viljen tilsier det.

#### 4.3.2 Spredt utbygging og jordvern

Spredt utbygging skjer ofte på jordbruksareal. Primærnæringen selv står for en del av denne nedbyggingen. Både bygdene generelt og landbruksnæringen spesielt er avhengig av etableringer for næring og bosetting i bygdene. I områder der landbruket står sterkt og det er rift om dyrkajorda, kan alternativ lokalisering være vanskelig å finne eller ha høy pris. Omfanget av nedbygging er størst nær byer og tettsteder og i områder der landbruk anses som en mindre vesentlig næring.

I lokalsamfunn kan en politisk og administrativ ledelse, samt viktige næringsaktører, ha en felles forståelse om at enhver utbygging og etablering er til det gode for bygdesamfunnet. I slike områder hender det at dyrka jord foreslås bygd ned uten at alternativ lokalisering er vurdert. En slik koalisjon som styrer et lokalsamfunn kan virke samlende og produktiv, men til samme tid være til hinder for nytenkning og åpen dialog om alternativ utvikling. Den utbredte enigheten i den styrende koalisjonen kan være det største hinder både for jordvern og samfunnsutvikling.



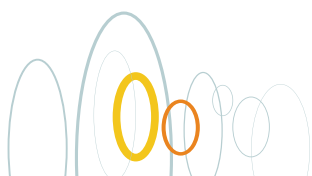
### 4.3.3 Nydyrking

Nydyrking har for en stor del oppveid og til tider overgått avgang av dyrka jord de siste 60-70 årene. Imidlertid er ofte de nydyrkede arealene mindre produktive enn arealene som utgår. Områdene som tradisjonelt har blitt regnet som potensial for nydyrking, er for en stor del myrområder. Oppdyrking av myr er blitt et kontroversielt tema i senere år. Grøfting av myr kan føre til store utslipp av klimagasser.

## 4.4 Jordvern internasjonalt

Jordvern i Norge er en del av en internasjonal tradisjon og praksis. I dag er jordbruksarealer under press internasjonalt, initiert av blant annet klimaendringer, velferdsvekst i utviklingsland og økt produksjon av bioenergi. Jordvern står sentralt innenfor EU-samarbeidet. Jordbruksareal anses ikke bare som et vilkår for produksjon av mat, men utgjør sammen med skogbruk også en del av løsningen for å hindre eller dempe klimakrisen. Dette fordi CO<sub>2</sub> kan bindes i jord og skog. I tillegg kan tømmervirke og annet biologisk materiale inngå i produksjon av bioenergi.

Eiendomsforholdet til matjord er et sentralt spørsmål for fordelingen av den produserte maten på verdensbasis. Matvaremangel, krig og klimaendringer har gjort dyrka jord til et investeringsobjekt for internasjonal kapital. Store landområder som tidligere ble eid og drevet av lokalbefolkning i Afrika eies nå av investeringsselskaper som Deutsche Bank, Jarch Capital, Goldman Sachs og Saudi Binladen Group. Stater som Kina og Gulfstatene er direkte involvert i oppkjøp av landområder i Asia, sammen med Japan, India og Sør-Korea. Jaques Diouf, sjef for FNs landbruksorganisasjon FAO, har advart mot at "den nye formen for kolonialisme vil føre til at fattige stater produserer mat til de rike landene, mens deres egne befolkninger sulter", ifølge Villadsen (2009).



# JORDLOVA AV 2009, utdrag

## § 1.Føremål

Denne lova har til føremål å leggja tilhøva slik til rette at jordviddene i landet med skog og fjell og alt som høyrer til (arealressursane), kan verte brukt på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i landbruket.

Arealressursane bør disponerast på ein måte som gir ein tenleg, variert bruksstruktur ut frå samfunnsutviklinga i området og med hovudvekt på omsynet til busetjing, arbeid og driftsmessig gode løysingar.

Ein samfunnsgagnleg bruk inneber at ein tek omsyn til at ressursane skal disponerast ut frå framtidige generasjonar sine behov. Forvaltninga av arealressursane skal vera miljøforsvarleg og mellom anna ta omsyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter.

## § 8.Driveplikt

Jordbruksareal skal drivast. Ny eigar må innan eitt år ta stilling til om han eller ho vil drive eigedomen sjølv eller leige bort jordbruksarealet etter føresegnene i andre ledd.

Driveplikta kan oppfyllest ved at arealet vert leigd bort som tilleggsjord til annan landbrukseigedom. Det er ein føresetnad for at driveplikta er oppfylt ved bortleige at leigeavtala er på minst 10 år om gongen utan høve for eigaren til å seie ho opp. Avtala må føre til driftsmessig gode løysingar og vere skriftleg. Avtaler som fører til driftsmessig uheldige løysingar, kan følgjast opp som brot på driveplikta. Ei leigeavtale som er i strid med andre, tredje eller fjerde punktum, kan ikkje gjerast gjeldande mellom partane eller i høve til offentlege styresmakter.

Finn departementet at jordbruksareal ikkje vert drive, kan eigaren påleggjast å leiga jorda bort for ei tid av inntil 10 år, eller at jorda skal plantast til med skog, eller tiltak av omsyn til kulturlandskapet. Om pålegg ikkje er etterkomne når fristen er ute, kan departementet gjera avtale om bortleige av heile eller delar av jorda for ei tid av inntil 10 år.

### § 8 a.Fritak frå driveplikt

Departementet kan etter søknad gi fritak frå driveplikta etter § 8 anten heilt ut eller for ei viss tid

Ved avgjerd av søknaden skal det leggjast vekt på kor viktig det er å halde jordbruksarealet i hevd, på bruksstorleiken, avkastningsevna på arealet og på om det i området der eigedomen ligg, er bruk for jordbruksarealet som tilleggsjord. Det skal òg leggjast vekt på søkjaren sin livssituasjon.

## § 9.Bruk av dyrka og dyrkbar jord

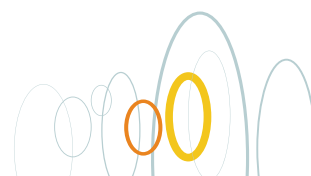
Dyrka jord må ikkje brukast til føremål som ikkje tek sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må ikkje disponerast slik at ho ikkje vert eigna til jordbruksproduksjon i framtida.

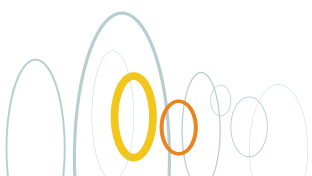
Departementet kan i særlege høve gi dispensasjon dersom det etter ei samla vurdering av tilhøva finn at jordbruksinteressene bør vika. Ved avgjerd skal det mellom anna takast omsyn til godkjende planar etter plan- og bygningslova, drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området, kulturlandskapet og det samfunnsgagnet ei omdisponering vil gi. Det skal òg takast omsyn til om arealet kan førast attende til jordbruksproduksjon. Det kan krevjast lagt fram alternative løysingar.

Samtykke til omdisponering kan givast på slike vilkår som er nødvendige av omsyn til dei føremåla lova skal fremja.

Dispensasjonen fell bort dersom arbeid for å nytta jorda til det aktuelle føremålet ikkje er sett igang innan tre år etter at vedtaket er gjort.

Departementet kan påby at ulovlege anlegg eller byggverk vert tekne bort.





Utarbeidet av Fylkesmannen i Nordland - 1. utgave: 26. April 2016  
Forsidefoto: Bjørn Erlandsen/Fylkesmannen i Nordland

